

סקירת ספר

סקרה: פרופ' סמדר בן אשר

אילון היימן, מורה (והורה) נבוכים: מפת דרכים לעוסקים באתגר החינוך ובהקניית ערכים למתבגרים, הוצאת ספרי צמרת, אזור, 2018, 152 עמודים.

מחנכים, אנשי סגל בבית הספר, יועצים חינוכיים ומנהלים, עומדים לא אחת לפני הכרעות חינוכיות ופדגוגיות מורכבות: כיצד לנהוג בתלמידים מאתגרים. כל הכרעה המתקבלת היא תוצר של ערכים ואמונות הקודמים לפרקטיקות ומעשים. ההכרעה מתקבלת תמיד ברגע מסוים על בסיס מידע, ניסיון עבר, השקפת עולם ותקווה. רק הימים שיבואו לאחר מכן יוכלו לתת פרספקטיבה ולאפשר רפלקציה על הצדקת ההכרעה שהתקבלה או ההבנה שהייתה שגויה. הצוות החינוכי בבית הספר עסוק מדי יום ביומו בתגובה על התנהגות לא הולמת, הקניית ערכים, עידוד למוטיבציה ולהשקעה לימודית, הקניית ערכי חברות בין התלמידים ובניית מערכת אמון בין ההורים, התלמידים והצוות. מעטים הפעמים שבהן אנחנו יכולים להקשיב ולשמע על אירועים אלה מנקודת המבט של מנהל בית הספר שהוא הראשון שמקבל עליו אחריות למתרחש במוסד החינוכי שהוא עומד בראשו. ספרו של אילון היימן פותח צוהר להתבוננות במעשה החינוכי ובאתגרים המוסריים, החברתיים והממסדיים, ובראש ובראשונה ביחסים האישיים שבין המנהל לתלמיד.

אילון היימן סיים שירות צבאי מבצעי בתפקידי פיקוד ומנהל ביחידה מובחרת. לקראת סוף שירותו הצבאי הממושך קיבל פנייה ממפקד המכללות הצבאיות בארץ, לנהל (או בתואר הפורמלי: לפקד) על פנימיית אור עציון במרכז שפירא. זו פנימייה צבאית דתית שהתלמידים בה נבחרים על סמך הישגיהם בלימודים והערכת המוטיבציה והיכולת שלהם לשלב אימונים קדם-צבאיים ומשמעת עם הוויה דתית. בוגרי הפנימייה הצבאית מיועדים לתפקידי פיקוד ביחידות מבצעיות בצבא.

במסמך גלוי לב, ישיר ומרתק, במבט רטרוספקטיבי, חושף המחבר סוגיות למיניהן משש השנים שבהן עמד בראש מוסד חינוכי בעל מאפיינים ייחודיים, אך בה בעת גם דומים למוסדות חינוך פנימייתיים או אקסטרנייים הרואים את עצמם כמשלבים הוראה, חינוך והקניית דרך חיים ערכית השמה לה למטרה לתרום לכלל החברה בישראל.

הספר פותח בסיפורו של ציון שהצוות החינוכי מתקשה להחליט אם לקבלו. ציונו נמוכים והתנהגותו אגרסיבית, אך עם זה בולטת מנהיגותו החברתית. הקושי של ציון לשתף פעולה ולקבל ביקורת העמיד במשך השנה במבחנים חוזרים את ההחלטה לקבלו. כמפקד הפנימייה עומד אילון לפני לחצים של הסגל להדיחו בשל "הפתיל הקצר" וההתפרצויות כלפי חבריו, המורים והמדריכים שמתריסים כנגדו: "אנחנו לא יתכון ההזדמנות האחרונה", אנחנו פנימייה צבאית לפיקוד". כמו במצבים אחרים היימן בוחר בדרך של קשר אישי, של בניית מחויבות הדדית, של הקשבה לנער ומצוקותיו והתוויית דרך משותפת. ציון סיים את לימודיו בהצטיינות ושלוש שנים לאחר מכן, על מגרש המסדרים

בטקס סיום מסלול של יחידת עילית, זוכה מפקדו לשעבר בפנימייה הצבאית לראות את פירות עבודתו החינוכית.

בדרך דומה של קשר אישי נוהג היימן עם עוזי תלמיד הסובל מעודף משקל ומביטחון עצמי נמוך המתריס כלפי היימן "לך קל לדבר, אתה מצליח בכל דבר". בחשיפה אישית, בדיבור בגובה העיניים מספר המפקד-המנהל על כישלונות אישיים שלו ועל הדרך שבה הצליח להתגבר עליהם. ללא דיבור גבוה ותאוריות פסיכולוגיות קרות ומרוחקות, אלא באמפתיה, ברגישות ובתבונה הנותנים לתלמיד כוח לגייס מוטיבציה לשינוי.

אילון היימן משתף בחמישה עשר סיפורים חינוכיים. בכל אחד מהם עומד במרכז תלמיד אחר המציב לפני הצוות ומנהליו אתגרים מורכבים: אי שמירת גבולות בתחום מערכת היחסים הזוגית, ציונים נמוכים, היעדרויות, אלימות בין תלמידים, קשיים במשפחה המשפיעים על התלמיד ולא מאפשרים לו להתרכז במשימות החינוכיות והקדם-צבאיות ובעיות אמונות המיוחדות לחינוך הדתי – כל אלה נפרשים לפני הקורא בגילוי לב מרגש, בשפה פשוטה (לפעמים אפילו עממית בשימוש במילה המקובלת בז'רגון שפת היום-יום, אך אינה קבילה במעבר לספרות מקצועית כמו המילה "לברבר", כלומר לדבר מילים בלי טעם או משמעות).

אילון היימן אינו לבד בעבודתו החינוכית. לאורך כל הספר בולטת דרכו לשתף את הסגל החינוכי ולהיעזר רבות ביועץ החינוכי המסייע לו הן בדיונים המורכבים באמצעות מתן זוויות ראייה אחרות והן במפגשים האישיים עם התלמידים. עבודת היועץ החינוכי השותף לעבודת המנהל-מפקד נשזרת לאורך כל הספר. כך למשל היועץ החינוכי מציג למנהל נקודת מבט פרשנית אחרת למכתב זועם שכתב לו אחד התלמידים שהמנהל טיפח, אך גם הוכח וננזף כאשר הדבר נדרש. היועץ החינוכי הוא המציע תובנות חדשות למעשה לא מוסרי שעשה אחד התלמידים ונוסף על כך התרברב על המעשה לפני חבריו. התפיסות החינוכיות והייעוציות אינן נשארות רק בחדרו של היועץ החינוכי, אלא הן מועברות לדיון משותף של כל הצוות ובכך מוסב הדיון על סוגיה בעייתית פרטנית חד-פעמית של תלמיד בדיון עקרוני ערכי המאפשר התוויה של נורמות משותפות שהפרט מקבל על עצמו בלי שהמערכת תאבד את יכולתה להיענות גם לצרכיו הייחודיים של תלמיד אם וכאשר יעלו.

בקריאת הספר יש מקום להתרשם מתפיסתו החינוכית של המחבר על ההתלבטויות המוסריות, על הצורך לסייע למתבגרים לבחון בעצמם את זהותם (כולל זו הדתית) ובעיקר להאמין בהם. גישתו הכמעט הורית של המפקד המחנך ניכרת גם בשם הספר 'מורה והורה'. לאחר קריאת הספר נראה כי אפשר להוריד את הסוגריים שבהם נמצאת המילה הורה.

בתוך הטקסט הסיפורי-עיוני משובצים מדי פעם בפעם מילות שירים או דברי חכמים ממסורת ישראל המרכיבים קצת את התכנים והסוגיות הלא פשוטות העומדות במרכז כל פרק. מופלא לראות שדווקא ממסגרת חינוכית דתית וצבאית בעלת כללי ברזל נוקשים עולה רוח המרטיטה ברגישות את ליבו של כל אדם שהשדה החינוכי קרוב לליבו.

הספר מומלץ למנהלים, יועצים, אנשי מקצוע העובדים בשטח בשל רוחו הליברלית, החינוכית הפועלת במרחב האחריות העצומה המוטלת על בעלי התפקידים המובילים במערכת החינוכית.

הנחיות לכתיבת מאמר לכתב העת "הייעוץ החינוכי"

על הכותבים לצרף למאמרם קובץ ובו שם המאמר ופרטים אישיים הכוללים שמות מלאים, כתובת, טלפונים (בבית, בעבודה וטלפון נייד), ודוא"ל. את המאמר יש לשלוח בדואר אלקטרוני לעורך כתב העת, שרגא פישרמן, shragafisherman@gmail.com.

הנחיות לכתיבת המאמר:

א. כללי

- האורך הרצוי של מאמר הוא עד 25 עמודים (כולל רשימת מקורות).
- יש לכתוב תקציר בהיקף של עד 150 מילים בעברית ובאנגלית וכן תאריכים (מילות מפתח). כותרת התקציר בצד בפונט 12 עבה. התקציר עצמו בפונט 10.
- יש להקפיד על עברית תקינה, כללי תחביר, סגנון וניסוח ראויים וברורים.
- רצוי להימנע מהערות שוליים כי הן מקשות על העריכה הגרפית. אם בכל זאת הדבר הכרחי, נא לכתוב אותן בעמוד נפרד בסוף המאמר תוך הפניה ממוספרת אליהן. לדוגמה: "ראה הערה 1 בסוף המאמר."

ב. אפיוני עמוד (A4)

- גופן: David בגודל 12 (פרט למקרים שיפורטו בהמשך)
- רווח בין שורות: כפול
- רווח שוליים: 3 ס"מ מצד ימין ומצד שמאל
- יישור שורות: בשני הצדדים
- פסקה חדשה: לאחר כותרת לא נדרשת כניסה של תחילת הפסקה, אך פרט לכך בכל פסקה חדשה נדרשת כניסה של שלושה רווחים וכתובה במקום הרביעי (אפשר לעשות זאת כך: paragraph -> special -> first line -> format או בעברית: עיצוב -> פסקה -> מיוחד -> שורה ראשונה)
- מספור עמודים: למטה במרכז, כולל עמוד ראשון.

ג. כותרות

- שם המאמר בגודל 16, מודגשת, במרכז (Title 1)
- כותרת ראשית בגודל 14, מודגשת, בצד (Title 2)
- כותרת משנית בגודל 12, מודגשת, בצד (Title 3)
- כותרת בדרגה שלישית בגודל מודגשת ואחריה נקודתיים, מתחילה את הפסקה.

מינוחי הכותרות למחקר אמפירי הם :

מבוא (כותרת ראשית), המציג את נושא המחקר, חשיבותו ומטרותיו. לאחר המבוא יבוא הפרק התאורטי עם הכותרות הענייניות שלו (כותרת ראשית, משנית וכדומה).

שאלות/השערות המחקר (כותרת ראשית).

שיטת המחקר (כותרת ראשית) הכוללת: **נבדקים, כלים, הליך** (כותרת משנית).

ממצאים (כותרת ראשית).

דיון (כותרת ראשית).

נספח (כותרת ראשית).

ד. הנחיות לכתיבת מאמר "מן שדה" – מאמר המדווח על פעילות ייעוצית שיושמה בשדה. מאמר זה מחייב גם הוא תקצירים בעברית ובאנגלית והנחיות הכתיבה שלו זהות להנחיות הנ"ל. עם זה בשל אופיו המיוחד של מאמר מסוג זה, עליו להיות בנוי מהחלקים האלה: א. מבוא קצר המתאר את חשיבות ההתערבות, מהו החידוש שבה ומה מטרתה; ב. רקע תאורטי רלוונטי לנושא המאמר. לדוגמה: אם יושמה תוכנית בנושא הפחתת האלימות בבית הספר, יש לכלול ברקע התאורטי התייחסות לנושא האלימות בבית הספר, כולל תוכניות התערבות קיימות בנושא זה בעולם, ובייחוד בארץ; ג. תיאור ההתערבות: מטרתיה, פירוט דרכי יישומה בשדה (כולל אפיוני המשתתפים) וממצאי ההתערבות (כמותיים ו/או איכותניים); ד. דיון בממצאים: הצגת מגבלות ההתערבות והמלצות לשיפור התערבויות עתידיות וכן הצעות לעריכת מחקרים עתידיים.

ה. לוחות ותרשימים

- בגופן בגודל 12. ייתכן שבמקרים מסוימים יהיה צורך להקטין את הגופן ל-10.
- כל לוח ותרשים יודפס על דף נפרד ויצורף בסוף המאמר. בגוף המאמר יש לציין את המקום להכנסת הלוח או התרשים.

לדוגמה:

תגובות הסטודנטים לקורס מוצגים בלוח 1.

לוח 1 לכאן

עיון בלוח 1 מלמד.....

- הכותרת של הלוח/התרשים ממורכזת ומודגשת בעובי, לדוגמה:

לוח/תרשים 1: התפלגות התלמידים לפי ציוניהם

1. הפנייה למקורות בתוך הטקסט

- **שם משפחה של המחבר(ים) ושנה** בשפת המקור (Boler, 1999)
- **כשמזכירים שם מחבר בלועזית**, יש לציין את שמו בטקסט בתעתיק עברי. לדוגמה: בולר (Boler, 1999) מצא כי.....
- **כאשר יש שני מחברים** הרישום כנ"ל. במקרה של **שלושה מחברים או יותר**, יש לציין את כולם בפעם הראשונה שהמקור מוזכר ולאחר מכן רק השם של המחבר הראשון ולהוסיף "ואחרים". לדוגמה:
- בפעם הראשונה: Segal, Lowel, White, & Kerr, 2003 ובפעם השנייה: Segal et al., 2003. בעברית: כפיר, פרסקו ופאול, 2005 בפעם הראשונה, ואילו בפעם השנייה: כפיר ואחרים, 2005.
- **כאשר יש מספר מקורות באותם סוגריים**, יש לרשום אותם לפי סדר אלפביתי. כאשר יש הפנייה למספר מקורות של אותו מחבר, יש לרשום לפי סדר כרונולוגי החל מהמוקדם ביותר. כאשר יש כמה מקורות של אותו מחבר מאותה שנה יש להוסיף אותיות משנה. לדוגמה: סגל, 1990א, 1990ב. ברשימת המקורות יש לרשום אותם גם עם האותיות.
- בעניין של **ציטוט**, יש להוסיף מספר עמוד.
- **הפנייה למקור שאינו מחבר** – (National Institute of Mental Health [NIMH], 1999). בהמשך אזכור של ראשי התיבות בלבד (NIMH, 1999).
- **מקור משני שמתבסס על מקור ראשון** – יש להוסיף "אצל..." לדוגמה: מחקרו של סגל (אצל לוי, 1996).
- **טקסט אנגלי בסוגריים בתוך טקסט עברי** – כאשר מוסיפים כיתוב אנגלי בתוך סוגריים בתוך טקסט עברי, לדוגמה: (Levinson, 2004), יש לפתוח סוגריים

בעברית, לעבור לאנגלית, לכתוב את הרצוי ואז לעבור שוב לעברית ולסגור סוגריים.
הליך זה מונע שיבושים החלים בזמן עריכה, כשהסוגריים נכתבים באנגלית.

ז. רשימת מקורות

על הרשימה הביבליוגרפית להיות ערוכה על פי כללי ה-APA

- שורה ראשונה של מקור מתחילה במקום הראשון בשורה, אך השורות הבאות של אותו מקור מתחילות במקום הרביעי בכל שורה. ראה דוגמאות בהמשך. אפשר לעשות זאת כך: hanging → special → paragraph → format ובעברית: עיצוב – פסקה – מיוחד – תלויה
- הרשימה בעברית מוצגת לפני הרשימה בלועזית.
- שתי הרשימות מסודרות בסדר אלפביתי לפי שם המשפחה של המחבר הראשון. אם יש מספר מקורות של אותו מחבר, יש לסדר אותם כרונולוגי ולסמן כל אחד באותיות (כמו באזכורים בתוך גוף המאמר).
- יש לרשום את המקורות בעברית לפי הסגנון הזה, יש לרשום את המספור בעברית מימין לשמאל:

גתי, א' (2003). הסח"ב – מודל לסיוע בבחירת מסלול לימודים ומקצוע. בתוך ר' לזובסקי וצ' בר-אל (עורכות), **מסע של תקווה: ייעוץ וחינוך בעידן של אי ודאות** (עמ' 237-264). אבן יהודה: רכס.

טטר, מ' (2002). משמעותיות המורים עבור תלמידיהם: תפיסות מורים והשלכות לייעוץ. **הייעוץ החינוכי, יא**, 88-122.

ענבר, ד' (2000). **ניהול שונות: האתגר החינוכי**. קדימה: רכס.

Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Fresko, B., & Wertheim, C. (2003). Building cultures of caring and empowerment for Israel's at-risk youth. In F. K. Kochan & J. T. Pascarella (Eds.), *Global perspectives on mentoring* (pp. 23-38). Greenwich, CO: Information Age.

Topping, K., & Whiteley, M. (1990). Participant evaluation of parent-tutored and peer-tutored projects in reading. *Educational Research*, 32(3), 14-27.

Devins, G. M. (1981). *Helplessness, depression, and mood in end-stage renal disease* (Unpublished doctoral dissertation). McGill University, Montreal.

National Commission on Teaching and America's Future (2003). *No dream denied: A pledge to America's children. Summary report*. Retrieved from http://documents.nctaf.achieve3000.com/summary_report.pdf

- Crowther, D. T., & Cannon, J. R. (2002). Professional development models: A comparison of duration and effect. *Proceedings of the Annual International Conference of the Association for the Education of Teachers in Science*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED465639).
- McLymont, E. F., & da Costa, J. L. (1998, April). *Cognitive coaching the vehicle for professional development and teacher collaboration*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, San Diego, CA.